

L'entrevista

CONVERSES SOBRE LA VIDA

«Llicó 1: no llencis mai la tovallola; llicó 2: contracta un advocat!»

Albert SALVADÓ
Coautor d'«El ball de la vida»

Anna TOHÀ
Coautora d'«El ball de la vida»

ESTHER JOVER MARTIN

ENCAMP

@estherjoverm

Albert Salvadó ha traslladat al paper els records i les reflexions de l'Anna Tohà, una història de superació personal. L'any 1984, el seu fill de quatre anys, l'Evarist Rogel Tohà, va ser atropellat a Encamp, un accident que li va deixar greus seqüeles físiques. Allà va començar la lluita perquè l'Evarist es recuperés i fes una vida el més normal possible. Una lluita de tota la família que podem descobrir a *El ball de la vida* (Metemora), un relat dur, despulalat, però, sobretot, humà i optimista.

–Deixi'm dir-los que m'he emocionat molt llegint el llibre.

–Albert Salvadó (A. S.): Ens ho diu tothom. El llibre emociona i, a més, quan l'agafes no els pots deixar anar. També agrada com està expressat, perquè la persona que el llegeix se sent a dins de la història.

–Anna Tohà (A. T.): Sí, la gent que l'ha llegit em diu que li ha agradat. M'he trobat que hi ha gent que em truca, sobretot alguna mare, que em confessa que no s'hauria atrevit mai a explicar el que jo conto.

–A. S.: Has estat molt valenta!

–Molt valenta, relata pensaments i fets tan íntims...

–A. T.: Quan ho vam començar ja ho vaig dir: o expliquem la veritat i ens despullem, o fer-ho a mitges tintes no dóna resultat. Si ara em preguntes si tot el que vaig pensar ho hauria executat, doncs evidentment que no, però vaig tenir aquests sentiments! I no me n'he d'avergonyar. Estava en un procés de dol molt dur, de canvi. Jo no en tinc de vergonya, penso que el llibre pot ajudar, i s'ha fet amb aquesta pretensió. I és un homenatge al meu fill, i a tota la canalla i a les famílies que es troben en la mateixa situació. Si s'hagués escrit la història d'una altra família seria semblant, oi, Albert?

–A. S.: I tant!

–A. T.: Però no tothom ho vol explicar. Si el meu marit estigués viu potser no m'ho hauria deixat fer, perquè va ser un procés tan dolorós...

–Està satisfeta de com està narrada la seva vivència? L'Albert Salvadó ha captat bé tot el que li ha explicat?

–A. T.: Sí, sí.

–A. S.: Han estat hores, i hores, i hores... Trucades telefòniques constants... Quan no em quedava alguna

cosa clara, trucava l'Anna i li demanava que m'expliqués detalladament què sentia, què pensava.

–I després de 30 anys, encara se'n recorda al detall...

–A. T.: Això queda gravat, no s'esborra mai! El somni de tots els pares i mares és tenir un nadó perfecte, i jo ho havia tingut. Aquests dies hi he pensat molt, i si en comptes del primer accident hagués estat en el segon que hagués quedat tan malament...

–En el segon atropellament, l'Evarist tenia 15 anys, però no es va fer res.

–A. T.: Per ell hagués estat molt més difícil!

–A. S.: Perquè una criatura de quatre anys té una capacitat d'acceptació molt més gran que no quan has viscut un procés de maduresa, és molt més difícil acceptar situacions.

“

Albert Salvadó

«Volem que el llibre ajudi qualsevol en una situació traumàtica»

–Albert, al pròleg explica que va fer trucades a molta gent, i no tothom li va respondre, però afirma que els silencis diuen tant com les paraules.

–A. S.: Quan algú et diu que ja et trucarà i no ho fa, diu molt, sobretot, si la pregunta és dura i li afecta. Per a mi el lògic és dir, amb humilitat, «ho sento, em vaig equivocar», perquè el llibre no busca retreure res a ningú, vol explicar un fet perquè no torni a passar.

–M'ha sorprès la sinceritat, i el posar noms i cognoms. Per exemple, el cònsol Dalleres no es va portar bé, el professor Pessey es va portar fatal...

–A. T.: Per poder-ho contrastar amb ells. Si tenim en consideració els que s'han portat bé, hem de dir als que no ho han fet que es van equivocar.

–A. S.: Queda molt clar que els noms que es posen són de persones públiques. D'altres queden amagats.

–Algú s'ha ofès?

–A. S.: A mi no em preocupa si algú s'ha disgustat, tot i que crec que ningú en té motius perquè el que s'explica és real. Jo m'he preocupat de contrastar-ho tot, i vaig consultar fonts jurídiques.

–A. T.: No s'ha volgut molestar ningú. De les persones que ja no estan vives i que no ens poden donar una resposta no n'hem posat cap nom. El meu fill m'ha preguntat per què surt el nom de l'Andreu [el noi que el va atropellar], perquè són amics. I jo li explico que l'Andreu també ho va passar molt malament.

–A. S.: També l'homenatge, perquè es va portar molt bé.

–A. T.: Mai vaig sentir rancor ni ràbia ni ganes de revenja. L'Antonio tampoc [el pare de l'Evarist]. Les coses pas-

► L'escriptor Albert Salvadó i l'Anna Tohà conversen animadament a la botiga 'Les cosetes de l'Anna', ubicada a Encamp.

sen i punt. La víctima principal és el meu fill, però també hi ha moltes víctimes col·laterals i no s'ha d'amagar. I tampoc em preocupa el que pensa la gent.

-A. S.: És molt més important el fet que aquest llibre pugui ajudar moltes persones que no que algú es pugui sentir tocat. I va ser escrit amb aquesta filosofia. N'hem parlat molt amb l'Anna, volíem un llibre que pugui ajudar a qualsevol persona que estigui en una situació traumàtica. Lliçó número u: no llencis mai la tovallola.

-A. T.: Lliçó número dos: agafa de seguida un advocat! Estàvem tan preocupats que un dels errors que vam cometre va ser no agafar de seguida un advocat. 30 anys enrere Andorra era molt petita, i pensàvem que primer era el nen. No ens imaginàvem el que ens va passar: la primera sentència deia que els senyals de circulació eren orientatius...

-A. S.: Gairebé decoratius!

-A. T.: ...perquè si tots anéssim a la velocitat que marquen es farien cues! El jutge va concloure que el meu fill era el culpable!

-A. S.: És molt dur, però era l'època anterior a la Constitució i hi havia una altra manera de fer.

-La seva família va ser pionera en la integració d'una persona amb diversitat en una escola.

-A. S.: No pioners, van obrir la porta!

-I explica que l'Escola de Meritxell era un aparcament de canalla...

-A. T.: Potser s'ofendran, però en aquell moment tothom anava al mateix sac. Qualsevol infant amb discapacitat anava allà. No era el lloc adient per a cap d'ells. L'Evarist els imitava.

-A. S.: Les conductes s'homogeneïtzaven, i els que anaven més endavant s'endarrerien.

-A. T.: Si tu tens un nen amb autisme, un amb síndrome de Down i un altre amb paràlisi cerebral i els poses en una aula normal, el seu comportament és molt diferent del que tenen a l'Escola de Meritxell, i jo ho veia amb el meu fill. Vaig protestar molt! Se'm van creuar els cables quan em van dir que els nanos coneixien els jugadors de futbol a través dels cromos, aleshores el vaig decidir treure. Quan has

-A. T.: A l'Evarist li han quedat deu seqüeles mèdiques, i encara li volien tallar les cordes vocals, i fer-li una traqueotomia, que l'hauria condemnat del tot.

-A. S.: Era sortir del foc per caure a les brases.

-A. T.: Quan va passar tot això, vaig deixar de treballar per estar pel nen. El 2010 es va morir el meu marit, me'n vaig anar a la CASS i em van dir: «Per què no cotitzaves?». No cobro viduitat perquè quan es va morir l'Antonio jo tenia 54 anys, i per cobrar n'havies de tenir 55. La llei només t'atorgava una viduitat temporal de cinc anys. Després la llei va canviar per donar una viduitat vitalícia. Ara em diuen que jo vaig cobrar de més i que els dec diners! Jo dic que sóc una andorrana que vol demanar el seu carnet de refugiada.

-A. S.: Asil polític! [riu]

«En una situació així no et poden tallar les ales, ni treure't el dret a somiar. Sense esperança, ets mort»

Anna Tohá

passat per una situació així no et poden tallar les ales, potser no aconseguïxeres però que no et treguin el dret a somiar. Si no tens esperança, si no somies, ets mort.

-A. S.: El que ha demostrat l'Evarist és que l'ésser humà no té límits! El doctor Bousigue ho diu ben clar: «L'Evarist em va trencar tots els esquemes!». Es van adonar que molts plantejaments mèdics havien de ser diferents.

-Què ha après, Albert, escrivint aquest llibre?

-A. S.: El que he après, possiblement, ho sabreu d'aquí un temps. A mi m'ha canviat la vida. M'he adonat de moltes coses que desconeixia. I ho deixo aquí perquè d'aquí un temps en tornarem a parlar, i les sorpreses seran majúscules.

-Anna, abans amdetia que no té cap vergonya. Sort d'això perquè es va enfrontar a situacions que si s'acoquina, se la menjaven.

-A. T.: Jo veia que els metges anaven perduts. Van tardar més de deu anys a trobar-li el problema a la gola, i li volien tallar les cordes vocals! Com diem al llibre, vam caminar durant anys al límit d'un penya-segat.

-A. S.: Al final de tot, la intuïció li va donar cent punts de deu a tots els coneixements. Einstein deia: «En situació de crisi és molt més important la imaginació que el coneixement». Jo dic que en una situació traumàtica és molt més important la intuïció que tots els coneixements mèdics. És gràcies a la seva intuïció que l'Evarist està aquí assegut amb nosaltres!

-A. T.: A mi ja m'és igual, però, i una altra mare que es trobi amb aquestes circumstàncies? Estaré dins de la caixa i encara els deuré diners!

-Albert, vostè comenta que preparant el llibre va fer un gran descobriment: l'Antonio Rogel.

-A. S.: I tant!

-A. T.: Però ell no explicava res del que feia, era molt discret.

-A. S.: Moltes lectors que coneixen la família comenten que no eren conscients del que estava passant. I no ho sabien perquè no ho explicaven!

-A. T.: El meu marit era una cuirassa! No explicava res! Nosaltres volíem mostrar que feiem una vida normal.

-A. S.: Imagino que ara quan la gent vegi un cas similar, la seva visió canviarà, i entindrà moltes reaccions.

-També em va sobtar molt llegir els comentaris que feia la gent la primera vegada, després de l'accident, que va sortir a passejar amb l'Evarist.

-A. S.: Molt fort! Però pensa en 30 anys enrere, una societat molt tancada, sense manies per dir el que pensava.

-A. T.: Si tu ara t'asseus en una cadira de rodes, tothom et mirarà amb pena. Les mirades són molt dures tant per als germans com per a la família.

-Com estan els germans grans de l'Evarist, el Toni i el Jordi, que van presenciar l'accident sent uns infants, amb 8 i 6 anys, respectivament?

Albert SALVADÓ

► Un llibre

'Universos paralels', de Michio Kaku

► Un programa de televisió

'Retrats', del Canal 33

► Una pel·lícula

'Un home per a l'eternitat'

► Una beguda

'Negra nit', del celler Vidbertus

► Un indret d'Andorra

Engolasters

► Un animal

El meu gos

► Un cotxe

Toyota Prius, Hyundai Ioniq

► Una platja

PLaya Rincón (República Dominicana)

► Un músic o un grup de música

Roger Wittaker

► Un lloc on voldria anar

Als confins de l'Univers

► Una ciutat del món

Barcelona

► Un país

Andorra

► Un fet històric

La caiguda del mur de Berlín

► Un polític internacional

Cap de viul

► Un esportista

Rafa Nadal

Anna TOHÀ

► Un llibre

'El ball de la vida'

► Un programa de televisió

Els documentals, i el canal Arte

► Una pel·lícula

Qualsevol dels germans Marx

► Una beguda

Aigua i llet

► Un indret d'Andorra

Casa meua

► Un animal

El gos

► Un cotxe

No m'agraden

► Una platja

Coma-Ruga

► Un músic o un grup de música

M'agrada tot!

► Un lloc on voldria anar

Qualsevol racó d'Àfrica

► Una ciutat del món

Barcelona i Praga

► Un país

Espanya o França

► Un fet històric

A Andorra, la Constitució, i el discurs de Martin Luther King

► Un polític internacional

Nelson Mandela

► Un esportista

Albert Llovera

-A. T.: Bé, tot i que els ha marcat per sempre. El llibre els ajudarà a entendre moltes coses, sobretot a no sentir-se culpables, perquè no n'hi ha de culpables, la vida és així. I això ho té claríssim l'Evarist.

-A. S.: I què me'n dius de la preciosa relació amb l'avi? No és un drama constant, i això també és important. La vida té els seus moments bons, durs, còmics, etcètera. Ho té tot!

-El seu marit, l'Antonio, sempre es va sentir culpable de l'accident...

-A. T.: Sempre he sabut que tots tres se sentien culpables. No vivia amb una persona amb dificultats, sinó que vivia amb quatre persones amb dificultats, i és molt difícil de gestionar. I els

germans són els eterns oblidats... El Toni era el més protector, i el Jordi estava al mig, se sentia perdut.

-El llibre transmet molta humanitat, tendresa, gens de rancúnia.

-A. T.: De què els hauria servit als meus fills, al meu marit i amb mi estar sempre enfadats?

-A. S.: L'Anna sempre diu que qualsevol pares haurien fet el mateix.

L'Evarist fa una estona que segueix la conversa assegut a la taula i em dedica *El ball de la vida*.

-Evarist, li agrada el llibre?

-Evarist Rogel: Sí, sí, l'Albert és un crack! A la gent li agrada. ≡

TONY LARA

